

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Марио Стойков
за придобиването на образователната и научна степен „доктор”:

”Европа, Рим и българите католици през XVII век (религиозна, образователна и политико-дипломатическа дейност на българското католическо духовенство)”

от доц. д-р Любомир Георгиев, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”

Седемнайсетото столетие е „Златният век” на Римската църква в България. Впечатляващата дейност на българите католици тогава е изследвана от авторитетни учени като Петър Богдан, Блазиус Клайнер, Евсевий Ферменджин, Любомир Милетич, Никола Милев, Иван Дуйчев, Карол Телбизов. Историята на проучванията навлиза вече в своя пети век. Те разглеждат една изключително важна част от миналото на нашия народ в неговия балкански и общоевропейски контекст.

Досега липсва монография, която да изяснява едновременно религиозната, образователната и политико-дипломатическата дейност на българското католическо духовенство. Затова темата, избрана от Марио Стойков, е стойностна и дисертабилна.

Изчерпателната *библиография* е сред основните достойнства на разглеждания дисертационен труд. Същевременно тя доказва, че Стойков е бил наясно с колко сложна и трудоемка задача се нагърбва. В негово лице темата за зенита на българите католици е намерила своя пореден упорит изследовател и продължител на приемствеността.

Усърдието на автора изпъква в начина, по който той изследва и съпоставя огромно количество извори на български и италиански език, като се стреми да установи истината за събитията или да даде предпочитание на едно или друго предположение.

Вместо обичайно срещаното организиране на дисертациите в три глави, тук материалът е разделен на пет глави, предговор, заключение и библиография. Това решение на дисертанта съответства по-точно на избраната тема и по-добре ориентира читателя.

В *първа глава* се разглежда историческата основа, върху която стъпва възходът на Римската църква в българските земи – действията на папството на Балканите през

XV и XVI в.; развитието на Францисканския орден, учредяването на Конгрегацията за разпространение на вярата.

Въпросът за произхода на католиците в Чипровския край изглежда особено интересен и е разгледан обстоятелствено тук. След сравнение между различни хипотези, авторът убедително обосновава своето предпочитание към версията, че католическото население в градеца първоначално идва от Западните Балкани.

Демографските таблици, съставени на базата на описанието на епископ Филип Станиславов на Северна България, както и на документалните сборници на Ферменджин и на Борислав Примов, имат приносен характер. Прави впечатление обаче известно несъответствие между заглавията на таблиците и имената на някои селища, посочени в тях. Например в таблица № 1, наречена „*Северозападна България и павликянските села около Пловдив*” са посочени също и София и влашките градове Крайова, Къмполунг, Търговище и Букурещ.

Най-важна за дисертационния труд е *втора глава*, която отразява религиозната дейност на българските католически епископи и архиепископи, както и на някои мисионери. Още на пръв поглед тя се откроява по размер – обемът ѝ обхваща повече от половината от целия труд. Главата се състои от дузина биографични статии, съставени след усърдно съпоставяне на публикувани исторически извори и изследвания.

Понякога авторовият текст не се дистанцира достатъчно от изказа на старите проучвания или на изворите, например при използването на формата „*католишки*” вместо „*католически*” или в изречението „*Католиците са твърде много повлияни от православните с техните суеверия, магии и празници*” (с. 43). Имената на една и съща личност понякога се редуват в дисертационния труд в различни форми, вероятно заради вариациите, с които се срещат в изворите и изследванията. Например мисионерът Томази, който е сред главните действащи лица във втора глава, е писан ту като „Гаврил”, ту като „Гавриил”. Един изтъкнат учител по-нататък е назоваван ту Ивантич, ту – Иванчич, а мисионерът Медакович – ту Матей, ту Матия. Имената бързо може да бъдат прецизирани, след като изследователят избере окончателно един от вариантите.

Липсват въведение и обобщение, а тази пространна глава дава добра възможност да се засегне ролята на личността в историята, да се определят възможностите и принципите на просопографското изследване, да се разясни нуждата на Римската

църква да изпраща мисионери в Трансилвания и основанията, поради която тя възлага тази длъжност на българи. Понякога е отчетена приемствеността между разглежданите духовници (например между Петър Солинат и Илия Маринов), но в общи линии биографиите се изреждат по-скоро независимо, като в справочник. Това дава приложен характер на дисертационния труд. Стойков представя пространно и впечатляващо описание на интересната и спорна личност на родения в Чипровци духовник и дипломат Томази. Сполучливо са представени изтънчената ерудиция и интригантския нрав на този най-изтъкнат българин сред мисионерите в Трансилвания. Освен във втора глава, Томази е разгледан и в заключението на изследването. Там е поставен интересният въпрос доколко той е свързан с българското „национално-освободително движение, подобно на неговите съвременници Петър Богдан и Петър Парчевич“, при положение, че понятието „българско националноосвободително движение“ обикновено се използва за XIX и XX в.

Третата глава е посветена на образованието, едно от върховете постижения на дейците от Чипровския край през XVII в., които за пръв път в българската история работят по задачата за безплатно огромотяване на всички момчета. Стойков отделя подобаващо внимание на дългогодишната упорита, успешна, но и недооценена като заплащане работа на учителя Иван Лилов. Отново, както и в предишната глава, дисертантът набляга на приноса на личността в историческото развитие, както и на влиянието на паричните и духовните фактори върху нейните дела. Подробно са изредени многобройни сведения за приходите и разходите на Лилов. Не са пропуснати обаче и важните информации относно професионалната подготовка на учителите, както и за преподаваните от тях предмети. Подчертани са различните трудности, които срещат българите от XVII в., когато изпращат младежи на учение в Италия.

Четвърта глава представя както дипломатически мисии на българите католици, така и Чипровското въстание. Написана е с нещо познаване на традиционните изследвания в тази подробно проучена проблематика. Наред с прегледа на утвърдените представи за хода и размаха на въстанието, Стойков обръща специално внимание върху сложните взаимоотношения между българите (католици и православни) с мюсюлманите и с унгарския граф, протестанта Имре Тьокьоли.

Последната *пета глава* разглежда последиците от Чипровското въстание. Католическата пропаганда в българските земи в края на XVII и началото на XVIII в.

отново е очертана в светлината на исторически личности – на мисионерите Стефан от Людбрег, Матей (Матия) Медакович и Марко Андриаши. По-нататък в последната глава дисертантът представя сведения за съдбите на завръщащи се по родните си места изселници след погрома на Чипровци през 1688 г., както и за мнозинството от емигрантите, предпочели изгнаничеството във Влашко и в Трансилвания.

Правописът и пунктуацията изпъкват като слабост в монографията. Естествено, не запетайките, главните и малки букви или точното изписване на „и” или „й” са основните качества на едно историческо съчинение. Много от допуснатите правописни грешки могат лесно да бъдат поправени от внимателен редактор, а и дори с помощта на автоматичен коректор.

По-големият проблем обаче се състои в тежкия за четене изказ, в който се допускат двусмислия. Срещат се повторения, както и недовършени изречения. В изложението на дисертацията описанията изобилстват, но анализът понякога не достига. Отделните глави биха били по-ясни, ако имаха въведение и заключение.

Повторенията на факти и съждения, както и преобладаването на разказа пред историческия синтез обаче са естествени и донякъде неизбежни в този начален етап от развитието на изследователя.

Епилогът на дисертацията до известна степен компенсира липсата на заключение в отделните глави. Той е сред силните части на разглеждания труд. В него Стойков обобщава, поставя въпроси, издига се над описателността. Стилът тук показва развитие и свидетелства за уменията на автора да се учи бързо. Дисертацията впрочем бележи значителен напредък спрямо първоначалния вариант, представен на вътрешното обсъждане.

Тъкмо това възходящо развитие, наред с усърдната съпоставка на огромно количество документи, както и изчерпателният библиографски преглед ми дават основание, въпреки някои сериозни забележки, да подкрепя присъждането на образователната и научна степен *доктор* на Марио Стойков.

08.08.2017 г.

София

Доц. д-р Любомир Георгиев